

ABRAHAM – OTAC PO TIJELU I PO VJERI (Mt 3,9; Lk 3,8; Mt 8,11; Lk 13,28)

Tadej VOJNOVIĆ, Novi Sad

Sažetak

Ivan Krstitelj (usp. Mt 3,9 i Lk 3,8) dovodi u pitanje činjenicu da je za spasenje dostatno biti Abrahamovim potomkom. Sama činjenica da je netko sin Abrahamov nije dovoljna. Ni samo krštenje nije dovoljno. Potrebno je donositi plodove obraćenja. Nitko ne može ničim prisiljavati Boga, pa ni krvnim vezama s Abrahamom. Ivan Krstitelj naviješta sud ne samo nad *gojim*, nego i nad *'am*. Isus Krist (usp. Mt 8,11; Lk 13,28) ne samo da dovodi u pitanje sigurnost spasenja koja se temelji na tjelesnim vezama s Abrahamom nego i otvara novu dimenziju pripadanja Abrahamu i obećanjima koja su mu dana, a ta se nova dimenzija događa po vjeri. Čovjek mora proći kroz uska vrata vjere. Ulaz je otvoren poganima i *po vjeri* Abraham postaje njihovim ocem. U vertikali Jahve – Abraham jedina veza, i to najizvrsnija, jest Krist, kao obećani i jedinstveni Abrahamov potomak i od sada netko može pripadati Abrahamu jedino po toj vezi (Mt 1,1-16). Krist je jedinstvena karika identifikacije s Abrahamovim potomstvom kako svjedoči apostol Pavao u svojoj Poslanici Galaćanima: »Ako li ste Kristovi, onda ste Abrahamovo potomstvo« (Gal 3,29).

Gljučne riječi: Abraham, Ivan Krstitelj, pogani, narod, vjera.

Abraham – otac po tijelu

»Potomstvo smo Abrahamovo i nikome nikada nismo robovali ... Naš je otac Abraham« (Iv 8,33.39). To je jasan odgovor Židova Isusu u velikoj raspravi u kojoj im Isus nudi pravu slobodu. »Zar si ti veći od oca našega Abrahama ...« (Iv 8,53). U povijesnom hodu Izraela i njegovom iskustvu s Bogom formira se čvrsta *vertikala: Jahve–Abraham–potomstvo–zemlja*. Ova je vertikala postala jedinstvena identifikacija autentičnog pripadanja narodu uz obrezanje kao znak Saveza (Post 17,10). Kako nam svjedoče starozavjetne knjige ova je vertikala varirala u rasponu od *univerzalističkog* shvaćanja u kojem su u nju bili uključeni i drugi narodi za koje će Abraham biti blagoslov (Post 12,2) pa do *ekskluzivističkog* shvaćanja kada će u toj vertikali biti mjesta samo za židovski narod. Ta isključivost posebno se zapaža u teologiji biblijskih knjiga babilonskog sužanjstva (587. godine) ali i u onoj nakon sužanjstva pa se to odražava i u pojedinim biblijskim

tekstovima (usp. Jš 24; Ps 105; 47; Sir 24 i 44). Taj je ekskluzivizam posebno pojačan raspadom države Aleksandra Makedonskog kada Palestina potpada pod Seleukoviće, a osobito za vladavine Antioha IV. Epifana (175.–164.). *Dan Jahvin* se stoga sve više prepoznaje kao »sud nad narodima«, sud koji će židovskom narodu dati konačnu pravdu i uzvisiti ga.

U isto vrijeme, vladavina Seleukovića donosi sa sobom i dijeljenje unutar samog židovskog naroda. To se raslojavanje vrši po kriteriju prihvaćanja, odnosno neprihvaćanja običaja helenističke kulture. U tom raslojavanju, među onima koji ne prihvaćaju novine helenizma odjeljuje se radikalna grupa koja se odvaja od ostalih i oblikuje kumransku zajednicu (oko 150. godine). Kao *sinovi svjetla* oni u apokaliptičkom čekanju Mesije propovijedaju ne samo sud nad narodima već i sud nad samim izraelskim narodom. Pojačava se isključivost u vertikali *Jahve–Abraham–potomstvo–zemlja* u kojoj nikako nema mjesta za *gojim*, ali više ni za sve članove potomstva Abrahamova. Nastup Ivana Krstitelja na Jordanu to jasno svjedoči!

Nastup Ivana Krstitelja

Premda svi sinoptici, a na svoj način i Ivan, donose nastup Ivana Krstitelja kao početak evanđelja, ipak treba istaknuti da su uz Marka i njegov izvještaj Matej i Luka uzeli za svoje evanđelje i građu iz *Q*. Nas zanima upravo taj dio budući da u njemu Ivan Krstitelj stavlja u pitanje činjenicu tjelesnog potomstva Abrahamova kao dostatnu da se primi spasenje. Pratimo stoga Krstiteljev nastup kod Mateja i Luke.

Sinoptičke opaske

Premda su Matej i Luka dodatnu građu koja proširuje Markovo evanđelje uzeli iz *Q* ipak upozoravamo i na određene sinoptičke razlike. One su u sljedećem: 1) dok Mk donosi citat složen iz *Mal 3,1/Izl 23,20/Iz 40,3* dotle se Mt ograničava na *Iz 40,3*; 2) Mt u r. 5 ubacuje među one koji dolaze k Ivanu *cijelu okolicu jordan-sku*, 3) Mt pustinju u kojoj se Ivan pojavljuje označuje kao *judejsku* (r. 1). Tipično za Mt je i povezivanje protivničkih grupa: *farizeja i saduceja* (u 16,1-12 je to 4 puta!); 4) Donosi li *Q plod* (Mt – καρπὸν) ili *plodove* (Lk – καρποὺς) ne znamo. Zašto se kod Marka βάπτισμα μετανοίας prevodi kao *krst obraćenja* a kod Luke isti izraz kao *obraćeničko krštenje*? Ni to ne znamo.

Luka vjerojatno čuva izvorni oblik predloška *Q* kad svoj govor upućuje svoj djeci Abrahamovoj a ne pojedinoj grupi (kao Matej *farizejima i saducejima*) ili pak smatra da bi to bilo strano njegovim slušateljima. Osim naslovnika obraćanja sinoptički gledano tekst je isti kod Mateja i Luke pa ih tako zajedno i promatramo. U odnosu na povijest oblika (*Formgeschichte*) Krstiteljev govor bi spadao u književnu vrstu proročke prijetnje i navještaja suda.

Ivan Krstitelj želi svojim slušateljima izbiti iz ruke dva oslonca sigurnosti: a) zloupotrebu krštenja koje u sebi ne uključuje obraćenje (7b-8a) i b) pozivanje na potomstvo Abrahamovo.

U drugom je slučaju riječ o onima koji sigurnost spasenja gledaju i grade na činjenici da su *potomstvo Abrahamovo* (Mt 3,9; Lk 3,8) i koji su ovdje označeni kao *leglo gujinje* (γεννήματα ἐχιδνῶν), zli do srži, puni otrova (ovdje se ne misli na lukavstvo zmijske već na njezinu otrovnost) i pod đavolskim utjecajem pa stoga zreli za uništenje. *Leglo gujinje* smjesta i bez oklijevanja treba dotući. Dolazak dana Jahvina u srdžbi i sudu kojeg su proroci naviještali i koji Krstitelj neposredno najavljuje neće se odnositi samo na ἐθνὴ nego i na λαὸς Ἰσραὴλ ukoliko ne bude *pripravan*. Krštenje bez *plodova dostojnih obraćenja* ne može biti dovoljno za bijeg od srdžbe Božje.

Retoričko pitanje (7b) naviješta bezizlaznost bijega. Slijedi poziv da se povuku i konzekventni zaključci: krštenje samo po sebi ne predstavlja zaštitno sredstvo protiv srdžbe Božje zbog neobraćenosti: obraćenje čiji je znak krštenje mora donijeti svoje konkretne *plodove* (ili *plod* kod Mateja). Premda Matej i Luka ne donose reakciju slušateljstva ona se može naslutiti i na neki način je ugrađena u Krstiteljeve riječi: »I nemojte početi u sebi govoriti: 'Imamo oca Abrahama!'« Slušatelji se odupiru Ivanovom govoru pozivajući se na jedinstvenost svojega izabranja i pripadanja potomstvu Abrahamovu. Narod je zaveden lažnim učenjem po kojem se kao plodovi života smatraju vanjska obilježja obdržavanja Zakona i pripadanja potomstvu Abrahamovu. Traže se drukčiji plodovi, traži se καρπός ἄξιος τῆς μετανοίας traži se druga logika, drugi način vrednovanja.

Da bi Ivan Krstitelj odgovorio na taj prigovor, on mora svojim slušateljima izbiti iz ruku i glavni izlaz: *potomstvo Abrahamovo*. Činjenica *potomstva Abrahamovog neobraćene ne spašava!* Izraelu ništa ne koristi krvno srodstvo s Abrahamom; ono mu ne garantira spasenje bez obraćenja. Pogled na kamenje koje okolo beživotno leži (τούτων) poticaj je da se ukaže na Božju životvornu snagu koja iz ovog kamenja može podići djecu Abrahamovu (igra riječi u heb. 'ebanim – banim; aram. abhnayya – b^enayya). Činjenica krvnog srodstva ne može biti zapreka Božjem sudu i djelovanju. Bog se nije vezao a niti se može svezati za krvno srodstvo. Možda je spominjanje kamenja aluzija na Iz 51,1-2 (»Čujte me, vi koji za pravdom težite, koji Jahvu tražite; pogledajte stijenu iz koje ste isječeni i jamu duboku iz koje ste izvađeni. Pogledajte oca svoga Abrahama i Saru koja vas porodi! Jest, sam bijaše kad sam ga pozvao, al' sam ga blagoslovio i umnožio.«)

I Matej i Luka kao završetak Krstiteljevog govora donose prisposobu o *sje-kiri koja je već položena na korijen stablima*. Luka (a možda čak i Matej), navodeći ove Krstiteljeve riječi ima već i povijesnu potvrdu ispunjenja proročkog suda izrečenog na Jordanu. Za Luku dok piše svoje Evandjelje izraz ἤδη (*već*) pripada

prošlosti. *Sjekira* (Rimljani) i *oganj* u koji se stablo baca (požar Jeruzalema) već su izvršili svoj zadatak 70. godine. Identifikacijska vertikala Jahve–Abraham–potomstvo–zemlja ozbiljno je uzdrmana, stavljena u pitanje. Traži se novo potomstvo Abrahamovo, a izgubljena je i zemlja!

Zaključak: Ivan Krstitelj stavlja u pitanje činjenicu potomstva Abrahamova kao dovoljnog za spasenje. Sama činjenica što je netko sin Abrahamov još nije dovoljna. A ni samo krštenje nije dovoljno. Potrebno je donositi plodove obraćenja. Boga se ne može na ništa i ničim obvezati pa ni krvnim srodstvom s Abrahamom. Ivan Krstitelj stoga naviješta sud ne samo nad *gojim* već i nad *'am*.

Isus naviješta novi odnos s Abrahamom

Dok Ivan Krstitelj samo daje naslutiti mogućnost novog Abrahamovog potomstva (»Bog iz ovog kamenja može podići djecu Abrahamovu«), Isus to sasvim jasno i očituje. Susret s rimskim časnikom prigoda je da Isus navijesti novi odnos s Abrahamom koji se ne temelji na krvnom srodstvu i biološkom rođenju. Uzmi-mo Matejev tekst (Mt 8,11)!

Okruženje: vjera rimskog satnika koji moli Isusa za ozdravljenje svoga slu-ge (ὁ παῖς μου – neki misle da se radi o sinu)! Taj je poganih zadivio Isusa (Ἰησοῦς ἐθαύμασεν) pa Isus vjeru tog poganskog časnika izdiže iznad vjere svih u Izraelu te očituje proročki navještaj, iza kojega čvrsto stoji (λέγω δὲ ὑμῖν) o ulasku narodâ u kraljevstvo nebesko i izbačenju *sinova kraljevstva u tamu*. U ovom spasenjskom navještaju o mnogima (πολλοί) koji ulaze u kraljevstvo nebesko odzvanjaju mnogobrojni starozavjetni nagovještaji o ulasku pogana u mesijansko kraljevstvo. U njima se spominju i strane svijeta iz kojih spašeni-ci dolaze (Iz 43,5). Pred nama je velika hodočasnička povorka koja kreće prema Sionu na mesijansku gozbu (Iz 2,2-3; 25,61; Zah 2,15; Mih 4,1-4). Ovaj Isusov iskaz dobiva svoju vrijednost i iz činjenice što nije izrečen u nekom intimnom krugu. Oko Isusa je sabran »silan svijet« koji je pohrlio za njim (ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί). Premda oni pripadaju prethodnom događaju (ozdravljenje gubavca) Matej ih povezuje i čini prisutnima u susretu sa satnikom jer se Isus obraća εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν.

Isusova vizija naviješta gozbu za stolom patrijarha Abrahama, Izaka i Jakova na kojoj će imati udjela pogani i to ne kao drugorazredni gosti, već na gozbenoj ležaljci u zajedništvu s Abrahamom i ostalim patrijarsima (ἀνακλιθήσονται). Bog će sam pozvati pogane na Sion i pružiti im spasenje. Novost, u odnosu na staroza-vjete slike, jest povezivanje hodočasničke povorke i gozbe. Pogani će kod eshato-loške gozbe imati mjesto za stolom patrijarha.

Pitamo se: po čemu? Zaključujemo, po susretu sa satnikom: oni će *po vje-ri* zadobiti zajedništvo s Abrahamom i postati baštinici obećanja. Matej tu vjeru

ističe u samom tekstu gdje se satnik poganin dva puta obraća Isusu s Κύριε što je ispovijest vjere prve Crkve (usp. Dj 2,36) dok je on samo čovjek (καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπος εἶμι).

Lk 13,22-30

Je li malo onih koji se spašavaju? Tu se pitanje odnosi samo na Židove, na potomstvo Abrahamovo iako se ono izričito ne spominje. Isus ne odgovara pitalju već postavlja problem: Je li činjenica što su izabrani narod jamči spasenje? Samo po sebi nikako! Između potomstva Abrahamova i spasenja postoje uska vrata pa samo potomstvo nije dovoljno za spasenje! Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας. Potrebno se boriti, uložiti napor. Svako pozivanje na *status* (potomstvo Abrahamovo) i prošlost bit će neučinkovito. Svi moraju proći kroz uska vrata i ništa drugo ne pomaže; nema nikakve druge blizine s Isusom (Riječi »ne poznam vas!« upozoravaju na egzistencijalno značenje glagola poznavati, tj. imati zajedništvo s nekim!). Ovdje su teške riječi upućene upravo potomcima Abrahamovim: *Odstupite i ne poznam vas!*

Isus stupnjevito pojačava strahotu odbačenosti. Uz stanje strahote (*plač i škrgut zubi*) čitavu scenu boli i grozote pojačava pogled na patrijarhe Abrahama, Izaka i Jakova kao i na proroke. Dolazi i treće pojačanje: *I doći će s istoka i zapada, sa sjevera i juga i sjesti za stol u kraljevstvu Božjem* (zajedno s patrijarsima, prorocima i onima koji su ušli na uska vrata. Dolazak drugih ovdje je prostorno svedimenzionalan (kod Mateja su to *istok i zapad*). Dva su, dakle, *konačna* stanja: *biti u kraljevstvu Božjem* ili *biti izbačen van*.

Što je, stvarno, Isus odgovorio čovjeku koji ga je pitao je li malo onih koji se spašavaju? Prije svega rekao mu je: nije važno (a i pitanje je postavljeno iz znatiželje!) koliki je taj broj, već je važno da se ti spasiš. To što si pripadnik izabranog naroda nije ti nikakva garancija; mnogi će usprkos toga ostati *vani*. Svi trebaju proći kroz *uska vrata* koja su još uvijek (do volje gospodara!) otvorena!

Zaključak: Pripadati izabranom narodu po rođenju i biti potomak Abrahamov po tijelu ne jamči spasenje i prestaje s Kristom. Potrebno je proći kroz uska vrata vjere. Taj ulaz otvoren je i poganima pa im upravo *po vjeri* Abraham postaje ocem. U vertikalnu Jahve–Abraham ugrađena je jedinstvena karika, Krist, kao najodličniji, obećani i jedinstveni potomak Abrahamov, pa se odsada može pripadati potomstvu Abrahamovu samo ako se čovjek nadoveže na tu kariku (Mt 1,1-16). Krist je jedinstvena karika identifikacije s potomstvom Abrahamovim kako to svjedoči apostol Pavao Galaćanima: »Ako li ste Kristovi, onda ste Abrahamovo potomstvo« (3,29).

Literatura

Jeruzalemska biblija, KS, Zagreb, 2004.

F. BOVON, *Das Evangelium nach Lukas. Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament*, Benzinger Verlag, 1989.

J. GLINKA, *Das Matthaesevangelium*, Herder, 2001.

A. T. KHOURTI, »Abraham – ein Segen für die Völker nach der jüdischen, christlichen und islamischen Tradition«, u: *Bibel und Kirche*, 1/2004.

J. KREMER, *Lukasevangelium*, Echter Verlag, 1992.

K.-J. KUSCHEL, *Spor oko Abrahama*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2000.

M. LIMBECK, *Matthaesevangelium*, Stuttgarter kleiner Kommentar, 1998.

U. LUZ, *Das Evangelium nach Mattheus, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament*, Benzinger Verlag, 1990.

P.-G. MUELLER, *Lukasevangelium*, Stuttgarter kleiner Kommentar, 1998.

R. SCHNACKENBURG, *Matthaesevangelium*, Echter Verlag, 1994.

H. SCHUERMANN, *Das Lukasevangelium*, Herder, 2001.

T. VOJNOVIĆ, *Sinopsa Evanđelja*, Zagreb, 1994.

T. VOJNOVIĆ, *Velika Biblijska konkordancija*, Novi Sad, 1991.

Summary

ABRAHAM – FATHER IN BODY AND FAITH (Mt 3:9; Lk 3:8; Mt 8:11; Lk 13:28)

John the Baptist (Mt 3:9 and Lk 3:8) questions the fact if being a descendent of Abraham is enough for salvation. A fact that someone is a son of Abraham is not enough. Baptism itself is not enough. It is necessary to bring fruits of conversion. One cannot force God with anything to anything, not even with the blood connections with the Abraham himself. John the Baptist announces judgment, not only to goyim but also to 'am.

Jesus Christ (Mt 8:11; Lk 13:8) does not only question the certainty of the salvation based on bodily ties with Abraham but He also opens a new dimension of belonging to Abraham and the promises made to him. That new dimension lies in faith. A man has to pass through the narrow door of faith. That entrance is opened to the gentiles and through faith, Abraham becomes their father. In the vertical YHVH-Abraham, a unique link has been inserted. CHRIST is the most excellent and promised and unique Abraham's descendent. Now, it is possible to belong to Abraham only through that link (Mt 1:1-16). Christ is the inevitable link of identification with Abraham's descendents as witnessed by the Apostle Paul in his letter to Galatians: »And if you belong to Christ, then you are Abraham's descendants, heirs according to the promise.« (Gal 3:29).

Key words: *Abraham, John the Baptist, gentiles, people, faith.*